

Cartea simțurilor

Cartea simțurilor

Gabriel Liiceanu | Mihai Măniuțiu | Dan C. Mihăilescu

Angelo Mitchievici | Horia-Roman Patapievici

Tania Radu | Antoaneta Ralian | Cătălin Ștefănescu

Ana Barton | Adriana Bittel | Ana Blandiana | Mircea Cărtărescu

Ioana Nicolaie | Radu Paraschivescu | Ioana Pârvulescu

Constantin Coman | Horea Paștina | Monica Pillat

Andrei Pleșu | Mihai Sârbulescu | Victor Ieronim Stoichiță

DAN C. MIHĂILESCU

editor

Epilog de Lidia Bodea

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cartea simțurilor / ed.: Dan C. Mihăilescu;
epilog: Lidia Bodea. – București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-5064-1
I. Mihăilescu, Dan C. (ed.)
II. Bodea, Lidia (postf.)
821.135.1-822

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

TACTVI

PREFAȚĂ

Scrisoarea-invitație: alchimia senzorială

Bine v-am regăsit, dragi prieteni!

După fermecătoarele (nu doar noi am folosit epitetul) volume colective dedicate bunicilor, caselor, soldaților, muzicilor, reveriilor gastronomice și cârților formatoare, la un sfert de veac de Humanitas ne-am propus, în aceeași suită jubilatив exemplară, un *jam session* dedicat alchimiei senzoriale. Celor cinci (biete?) simțuri care sunt esența ființei, cele care ne definesc personalitatea și (chiar) destinul, care ne desfată și ne îmbată, ușile, acoperișul și ferestrele prin care percepem splendoarea Creației și măreția lui Dumnezeu, dar pe care le probozim de milenii ca forfotire pătimașă, îndrăcire, iraționalitate, sălaș al ispitelor, izvor de vicii ș.a.m.d.

Printre multele zale ale lanțului pedagogic (educația estetică, civică, istorică, fizică, politică, filozofică, financiară, culinară, cosmetică, turistică...), *educația senzorială* face figură de slujnică invariabil obidită.

După jumătate de veac dictatorial-comunist pentru care plăcerea, frumosul, firescul, noblețea, ludicul, puritatea, gratuitatea strălucitoare, excentricul, demnitatea, panașul, însăși elementara, dar sublima prospețime a făpturii umane constituiau tot atâtea inutilități periculoase – și, deci, pur și simplu capete de acuzare –, libertatea câștigată în decembrie 1989 *trebuia* să repună în drepturi și bucuria simțurilor.

De la simpla excitație în fața unui ambalaj strălucitor și alintarea papilelor gustative, până la extazul în fața marilor opere de artă, trecând prin plăcerea de-a contempla stânci, valuri, păduri, trupuri, ninsori și cascade, de-a asculta simfonii, izvoare, arii din opere, blues-uri sau boncăluit de cerbi, de-a te alinta cu arome, condimente, șoapte, miresme, fantasme, de-a mângâia epiderme inocent sau pervers asudate – totul vorbește despre (și slujește pentru) *bucurie*. Despre – și pentru – revelație în carnalitate.

O gândire tradițional disjunctivă face mereu ca logica, rațiunea să fie considerată aprioric superioară, hotărâtoare față de sensorium-ul ființei. Iar faptului că simțurile definesc estetica (*aisthetai*) i se răspunde cu suverană răceală că Frumosul *se supune* Binelui și Adevărului. Oare așa să fie?

Potrivit cărui simț vă rotiți cu predilecție făptura?

Care dintre cele cinci (sau poate al șaselea?) vă definește mai apăsător și mai autentic realitatea, așteptările, opțiunile?

Se poate face o strictă, obiectivă ierarhizare în domeniu? Ordinea dumneavoastră lăuntrică pune tot văzul pe locul suprem, urmat de auz, miros, gust și tactil, așa cum ne-a obișnuit tradiția?

Cu ce simț operează de predilecție aducerile-aminte în cazul dumneavoastră?

Acceptați un cutreier prin labirintul memoriei senzoriale, evocând cele mai intense, mai răvășitoare, inițiatice, înduioșătoare sau provocatoare *senzații* din copilărie, adolescență, maturitate?

Ce pondere credeți că au deținut și dețin simțurile în manifestările profesionale ale vocației dumneavoastră?

Iată numai câteva întrebări menite să contureze perspectiva dintru care am gândit cartea de față.

Vă mulțumim pentru disponibilitate și vă așteptăm cu plăcută încredere și sinceră nerăbdare.

DAN C. MIHĂILESCU

I. Arcanele aducerii-aminte

Gabriel Liiceanu este filozof, eseist și scriitor, personalitate civică și academică. *Jurnalul de la Păltiniș* este un bestseller al anilor '80, mijlocind întâlnirea cititorilor cu modelul cultural construit de Noica. Din aceeași perioadă datează traduceri din Platon și primele traduceri din Heidegger, la a cărei cunoaștere în România va contribui esențial. *Apel către lichele*, *Tragicul*, *Cearța cu filozofia*, *Despre limită*, *Despre minciună*, *Despre ură*, *Despre seducție*, *Ușa interzisă*, *Declarație de iubire*, *Scrisori către fiul meu*, *Întâlnire cu un necunoscut*, *Dragul meu turnător*, *Fie-vă milă de noi!* și alte texte civile, *O idee care ne sucește mințile* (împreună cu Andrei Pleșu și Horia-Roman Patapievici), *Dialoguri de duminică*. *O introducere în categoriile vieții* (împreună cu Andrei Pleșu) sunt o parte dintre volumele publicate de-a lungul timpului la Editura Humanitas.

Gabriel Liiceanu Frezii și petrosin

MIROSUL DE PETROSIN ȘI MIROSUL DE FREZII SUNT CELE PE CARE memoria nărilor mele le-a reținut din prima parte a vieții. Mirosul de petrosin mai întâi. Casa din Cotroceni în preajma Paștelui și a Crăciunului, sălile de clasă la începerea anului școlar și comisariatele militare (și cele de miliție) miroseau, toate, a petrosin. De aceea, în jurul mirosului acestei „benzine de gospodărie“ domnește în sufletul meu, până în ziua de azi, cea mai stranie devălmășie de trăiri.

Combinat cu agitația mamei de dinaintea sărbătorilor, cu piftiile și sarmalele de Crăciun, sau cu ouăle roșii de Paști și cu aluatul de cozonaci pus la crescut în forme adânci de tablă învelite în ștergare de bucătărie – mirosul de petrosin cu care se spălase parchetul (trei zile la rând stăteau geamurile deschise în toată casa), îndulcit apoi de cel nobil al cerei albe de parchet, care se vindea în cutii de tablă rotunde și roșii, devenea stenic, sărbătoresc și vestitor de curățenie generală. Îl aveam în nări pentru că de pe la vârsta de opt ani mie îmi revenise sarcina să lustruiesc parchetul. Treceam mai întâi o perie mare și aspră peste poleiul cerei și-ncepeam să frec lemnul gros de stejar bine uscat, metru cu metru, până când vedeam cum matul lăsat în urmă de lichidul

purificator dispărea treptat. Treceam apoi din nou, peste toată suprafața, cu cârpe groase și moi, care așteptaseră să le vină rândul, pregătite și chitite frumos într-un colț al camerei. Am fost foarte mândru când am descoperit că în faza finală, atunci când genunchii începeau să mă doară, puteam obține un luciul sporit, renunțând să mai stau în patru labe și dându-mă fericit pe parchet în cipicii mei de lână. Apoi, când mama mă trimitea în zilele acelea pregătitoare să cumpăr ba una, ba alta, de câte ori reintram în casă, mirosul acesta – împrăștiat, parcă, iarna, de aerul rece care pătrundea prin ferestrele larg deschise, iar primăvara stropit cu mirosul florilor din cartier – mă întâmpina ca un preambul de sărbătoare, ca o promisiune de fericire, niciodată dezmințită. Petrosinul, pe care, copil fiind, avusesem la un moment dat curiozitatea să-l gust băgând degetul în bidonul proaspăt deschis – tot ce-am reținut era alura de gaz dulceag și gras –, făcea parte din regia unui spectacol: era în fond heraldul olfactiv al marilor mese de familie, care aveau să se succedă în sufrageria mare vreme de cel puțin două zile, la prânz și seara, cu musafiri, cadouri și răsfățuri.

Mirosul de petrosin din clasă la început de an școlar era altfel. Combinat cu imaginea glastrei de flori puse pe un colț al catedrei inducea în sufletul copiilor o atmosferă de solemnitate. Într-o clasă în care podeaua mirosea a petrosin, în prima zi cel puțin, nu intrai vorbind tare și nu-l îmbrânceai pe cel din fața ta. Mirosul acela inducea în mod straniu în micii diavoli care eram un soi de bună-cuviință care cred că răspundea, însoțită de mici gesturi de timiditate, imaginii confuze pe care o aveam despre cei care făcuseră curat anume pentru noi. Bună-cuviință care, ce-i drept, pe măsură ce zilele treceau și ascuțimea mirosului dispărea, se stingea de la sine. Dar de ce oare mirosul acela ne făcea mai potoliți și timizi? Poate pentru că, pătrunzând simultan în nărilor noastre cu o oarecare vehemență, declanșa nebănuite mecanisme de inhibiție? Cert

e că în primele zile, cât vaporii de petrosin mai stăruiau în aerul clasei, păream mai disciplinați. Eram „unificați“, cuminți oarecum la unison, ținuți în frâu olfactiv.

În comisariatele militare (sau în cele de miliție) mirosul de petrosin îți mohora sufletul de cum intrai. Aici, el făcea parte dintr-un cocteil al urâtului. În sala de așteptare sau în camera ofițerului de serviciu, mirosul de petrosin se amesteca cu becul de 60 de vați, cu uniforma, cu răutatea, cu frica, cu mirosul de cizme, cu corvoada, cu glasul mârâit sau răstit, cu privirea urâtă, cu socialismul victorios. Mirosul de petrosin te făcea mic, neînsemnat și mirosea a Kafka. Când erai chemat acolo, nu te aștepta nimic bun. Poate o „concentrare“ de trei luni. La Bacău. Sau la Caracal. Sau în Dobrogea, la Topraisar. Puteai să te trezești, de la o clipă la alta, așezat la rând în pielea goală, măsurat, cântărit, întrebat de bolile pe care le-ai avut, având sub ochi spectacolul dezgustător al goliciunii celorlalți.

Mirosul de frezii. Până la vreo douăzeci și ceva de ani n-am știut că există frezii pe lume. Poate că nici nu se cultivau la noi în țară. Până în ziua când am văzut, pus în vasul Moser de cristal albastru de pe bufetul din sufragerie, un buchet de frezii galbene pe care mama le primise la școală. Trecând prin fața bufetului, am întârziat o clipă deasupra florilor. Cred că atunci m-am „îmbătat“ pentru prima oară cu un miros. Am rămas acolo, minute în șir, cu nasul ascuns între tijele gracile care împingeau, fiecare, spre nările mele micul lor mănuchi de cupe catifelate, pline cu cel mai amețitor parfum.

E neîndoielnic că prin fiecare simț ne putem „droga“. Poate că există, pentru fiecare organ, un prag care, odată trecut, ne dă certitudinea că am pus piciorul pe tărâmul fericirii. Sunt convins apoi că orice nouă

modelare a unui simț produce în noi o traumă senzorială. Așa a fost, de pildă, când am descoperit la Paris, în două rânduri, gusturi a căror existență n-o imaginam. O dată, când am mâncat picioare de broască în sos de mentă, pregătite de șeful de la Hôtel de Crillon. A doua oară, când m-am întâlnit cu un macaron, pentru care reclama spunea că merită să iei avionul dus-întors de la Tokyo, numai cât să petreci o oră în faimosul *salon de thé* rococo de la Ladurée. Așa a fost apoi când am ascultat prima oară *Impromptu*-ul nr. 4 al lui Schubert și apoi, altă dată, în domul din Aachen, concertul pentru două viori al lui Bach. Așa a fost când am văzut tabloul toamnei pe gardul acoperit cu iederă din fundul grădinii și am avut revelația că frunzele, spre deosebire de noi, oamenii, mor frumos. Așa a fost când n-am mai putut ieși o zi întreagă din sălile de la Uffizi, numai pentru că nu mă puteam desprinde de două „bunestiri“: cum putuse obține Leonardo, mă întrebam, revenind iar și iar asupra tabloului, o asemenea intensitate a privirii izvorâte din chipul vestitorului divin *reprezentat în profil*? Cum putuse Botticelli, în replica din sala alăturată, să pună în scenă acel dans unduitor al mâinilor Fecioarei venind în întâmpinarea arhanghelului Gabriel? Așa a fost la Institutul Zen din Kyoto, când profesorul Yanaghida îmi pusese în palmă, invitându-mă s-o mângâi – mâna nu percepea greutatea –, farfurioara serviciului de ceai verde pe care mi-l oferise. Niciodată degetele mele nu se întâlniseră cu o petală de lemn. Cum de existau atâtea căi felurite către paradis?

Răspunsul l-am primit când am tradus dialogul despre frumusețe al lui Platon, *Phaidros*. Noi căzând, Dumnezeu ne-a pedepsit cu îngăduința și mila lui infinite. Ne-a lăsat porți către înapoi. Depindea numai de noi să știm să le deschidem. Nu ne-a ridicat punțile, nu ne-a trântit în veci porțile Paradisului în nas. Ne-a lăsat simțurile, raze de splendoare pe care să ne putem cățăra. Când, în viața noastră sublunară, întâlnim strălucirea frumuseții, amintirea lumii din care am căzut se

trezește în noi. E o boare, o adiere, e o amețală, alteori e un rapt. Simțurile, aceleași care ne pun în contact cu lumea trecătorului și a părelniciei, tot ele, când descoperim frumosul, ne transportă înapoi. Ele ne aduc în minte, sub forma unor tresăriri fulgurante, spectacolul Ființei pure pe care n-am știut să-l contemplăm până la capăt. Ele ne fac să auzim, din când în când, murmurul îndepărtat al ținuturilor ei părăsite și uitate. Ele, simțurile care ne-au tras în jos și care ne-au învelit sufletul într-un trup de pământ, tot ele sunt cele care, acum, îl eliberează. Frezia, impromptu-ul, prăjitura de la Ladurée, frunzele care mor frumos, privirea străpungătoare a îngerului lui Leonardo, petala de lemn a lui Yanaghida... Toate, aducându-ne *aici*, ca să nu murim de urât, toate duminicile lumii, „departe“-le pe care l-am locuit cândva și de care, fără să știm măcar, ni se face mereu dor.

CUPRINS

Dan C. Mihăilescu	Prefață. <i>Scrisoarea-invitație: alchimia senzorială</i>	7
I. Arcanele aducerii-aminte		
Gabriel Lițeanu	<i>Frezii și petrosin</i>	10
Mihai Măniuțiu	<i>N-aș vrea să mă plâng..</i>	16
Dan C. Mihăilescu	<i>Dacă e adevărat că-n japoneză a mirosi e totuna cu a asculta, atunci mă simt nipon!</i>	24
Angelo Mitchievici	<i>Frimaturi de madlenă cu ceai</i>	40
Horia-Roman Patapievici	<i>Cele mai vechi amintiri pe care le am sunt mirosurile</i>	64
Tania Radu	<i>Simțurile din cap</i>	70
Antoaneta Ralian	<i>Jocul de-a simțurile</i>	80
Cătălin Ștefănescu	<i>Varenichi și pampuște</i>	90

II. Sensorium fabulatoriu

Ana Barton	<i>Cine pe cine mângâie</i>	100
Adriana Bittel	<i>Concordanța timpurilor</i>	104
Ana Blandiana	<i>Ieșirea</i>	110
Mircea Cărtărescu	<i>Din Floreasca</i>	124
Ioana Nicolaie	<i>A doua umbră</i>	138
Radu Paraschivescu	<i>Un nas și o gură</i>	148
Ioana Pârvulescu	<i>Efectul T.</i> <i>Bună seara, I.!</i>	170

III. Între „aroma lumii“ și „simțirea minții“

Constantin Coman	<i>Despre vederea lui Dumnezeu</i> <i>sau Despre simțirea înțelegătoare</i>	182
Horea Paștina	<i>Coala albă de hârtie</i>	222
Monica Pillat	<i>Atingeri</i>	228
Andrei Pleșu	<i>Ochiul inimii</i>	238
Mihai Sârbulescu	<i>Portocale de aur</i>	244
Victor Ieronim Stoichiță	<i>O adiere</i>	254
Lidia Bodea	<i>Epilog</i>	287